

Merve Simay YAVER / Yapay Zekâ ve Medya

Yapay Zeka ve Medya

Editörler: Ferhat Zengin, Bahadır Kapır

Sinema

doruk

Yapay Zekâ ve Medya

Yapay Zekâ ve Medya

Editörler: Ferhat Zengin, Bahadır Kapır

Doruk Yayınları, İstanbul, 2021, 476 Sayfa

ISBN: 978-975-553-856-3

Merve Simay YAVER*

Tarihsel süreç boyunca yaşanan birçok teknolojik gelişme ve bunun sonucunda ortaya çıkan teknik cihaz ve aletler; toplumu, kültürü, sosyoekonomik örgütlenmeyi, yapılanmayı çeşitli yollardan etkilemiştir. Teknolojinin toplum, kurumlar ve gündelik hayat pratikleri üzerindeki bu etkisi geçmişten günümüze kadar sürmekle beraber yaşanan sosyoekonomik dönüşümler özellikle sosyal bilimler çatısı altında felsefe, mantık, edebiyat, siyaset, sosyoloji gibi çeşitli bilim dalları altında incelenerek tanımlanmaya çalışılmıştır. Teknolojinin toplum üzerindeki etkisi ve bu etki çerçevesinde yaşanan değişim ve dönüşümler disiplinler arası bir bilim dalı olan ve bu özelliği sayesinde toplumu ve toplumu oluşturan yapıları birçok yönden detaylı bir şekilde inceleyen iletişim bilimleri alanında da sürmektedir. Çünkü iletişim ve iletişim teknolojisi uygarlıkların biçimlendirilmesinde etkin rol oynar ve her iletişim biçimi yeni bir uygarlığın taşıyıcısıdır (Mattelart, 2012, s. 53-54). Bu yazının konusunu oluşturan “Yapay Zekâ ve Medya” adlı editörlü kitap çalışması da bu perspektif doğrultusunda iletişim bilimleri çatısı altında yapay zekânın medya ve toplum üzerindeki etkisini ortaya çıkarmak amacı ile hazırlanmış bir eserdir. Ferhat Zengin ve Bahadır Kapır editörlüğünde hazırlanan bu eserde günümüz dijital toplumunun ve bu toplumun medyasının yapay zekâ teknolojisi çerçevesinde yaşadığı/yaşayacağı değişim ve dönüşümler, medya, toplum, sinema, reklam, sanat, kültür ve gazetecilik alanları özelinde akademik düzeyde yazılmış 15 makaleden oluşmaktadır. Yazarlar değişimin kenarındaki geleceğin medyasını anlama yolculuğuna çıkmışlardır.

* Beykent Üniversitesi Medya ve İletişim Sistemleri Yüksek Lisans Öğrencisi
DOI: 10.37679/trta.1002520

Tüm yeni teknolojiler toplumsal çevreyi, bununla beraber toplumun kültürünü de dönüştürmüştür (Güngör, 2016, s. 332). Kitapta yer alan ilk iki makale de öncelikle genel anlamda teknolojinin toplum ve kültür üzerindeki etkisine değinilmiş ardından ise yapay zekâ teknolojisinin bahsi geçen alanlar üzerine olası etkileri hakkında bir öngöründe bulunulmuştur. Mevlüde Nur Erdem “Sapiens’ten Technologicus’a Bilişselin ve Kültürel Olanın Evrimi: Yapay Zekâ ve Dijital Kültür” adlı çalışmasında Sapiens türünün tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu bilişsel devrim ile yapay zekânın öğrenme, öğrendiklerini aktarma, sosyal ilişkiler kurma vb. süreçlerde geçirmiş olduğu gelişim dönemleri arasında bağlantı kurmuş ve bu konularda birçok ortak noktanın olduğundan bahsetmiştir. Erdem’e göre Sapiens türü Technologicus’a evrilirken aynı zamanda geliştirmiş olduğu teknoloji ile de kültürünü dönüştürmüştür. Bu dönüşümün günümüz post endüstriyel enformasyon çağında yapay zekâ teknolojisi çevresinde süregeldiğini savunan Erdem; yapay zekâ teknolojisine sahip algoritmaların siyaset, iş gücü, üretim ve tüketim ilişkileri, kültür, ekonomi ve iletişim pratikleri alanında büyük bir değişim gerçekleştirdiklerini söylemektedir. Yapay zekâ teknolojisini dijital kültür çerçevesinde değerlendiren Erdem’den sonra Bahadır Kapır ise “Yapay Zekâ Eksenli Gelişen Algoritmik Toplum” adlı çalışmasında toplumsal, ekonomik ve kültürel örgütlenmede yapay zekâ odaklı yaşanan değişim ve dönüşümleri konu almıştır. M. Castells’e göre teknoloji toplumdur ve toplum teknolojik aygıtlara değinilmeksizin anlaşılabilir ve resmedilemez (Özçetin, 2018, s. 263). Bu perspektiften yola çıkarak kaleme aldığı yazısında Kapır, son zamanlarda etkisinin birçok alanda gözlemlemeye ve hissetmeye başlamış olduğumuz algoritmaların gündelik hayat pratikleri ve kurumlar üzerindeki etkisini araştırmıştır. Kapır, bu teknolojinin büyük bir dönüşüme sebebiyet verdiğinden bahsederek günümüz toplumunu Algoritmik toplum olarak tanımlamıştır. Teknodeterminist bir bakış açısı ile teknoloji ve toplum ilişkisini inceleyen Kapır’a göre antik dönemlerden bu yana insanoğlunun düşünü kurduğu insansı robotlar (efendi-köle ilişkisi bağlamında) henüz hayatlarımızda yer almayabilir fakat görünen dünyanın perde arkasında çalışan yapay zekâ algoritmaları hayatlarımızı, sosyal ilişkilerimizi, iletişim pratiklerimizi, ekonomimizi şekillendirmektedirler.

Teknoloji ve toplum ilişkisini yapay zekâ teknolojisi özelinde inceleyen Erdem ve Kapır’dan sonra Z. Burcu Şahin “Yapay Zekâ Uygulamalarının Etik Bağlamında Değerlendirilmesi”, Emel Uzun Yedekci “Yapay Zekâ Teknolojilerine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakma” ve Yıldız Derya Birincioglu “Wetware Siborg Filmlerinde Posthümanist Kodlama: Ötekileştirme” adlı çalışmalarında yapay zekâ teknolojilerini ve bu teknolojilerin toplumsal yapılanmaya olan etkilerini etik,

ahlak ve ötekileştirme perspektiflerinden incelemişlerdir. Günümüz dijital toplumunda yapay zekâya sahip sistemler ötekileştirme ve cinsiyet ayrımcılığı yaptığı gerekçesi ile yoğun bir şekilde eleştirilmektedir. Örneğin suç işleme potansiyelini ölçmek amaçlı kodlanan bir algoritma Afro-Amerikan sanıkların beyaz sanıklara göre iki kat daha riskli olarak sınıflandırmakta (Epps-Darling, 2020) ya da işe alım süreçlerinde Amazon şirketinin kullandığı bir yapay zekâ sistemi kadın adayları neredeyse yok sayarak sistem dışına atmaktadır (Dastin , 2018). Bu doğrultuda yazarların teorik açıdan incelediği etik, ahlak ve ötekileştirme konularının gelecek dönemde daha da önem kazanacağı öngörülebilir. Şahin'e göre Amerika gibi teknolojik gelişmelerin doğrudan gündelik hayata etki ettiği ülkelerde yapay zekâ teknolojisinin hukuk ve tıp gibi toplumsal konular içeren iş alanlarında etkin bir şekilde kullanılmaya başlanması beraberinde dijital manipülasyon, dijital ötekileştirme, veri toplama, gizlilik ve şeffaflık gibi konularda yeni tartışma alanları açmıştır. Şahin; yapay zekânın mühendislik, hukuk ve etiğin kesişme noktasında yer aldığını belirterek yapay zekâ alanında yapılan çalışmaların uluslararası denetim mekanizmaları çerçevesinde kontrollü bir şekilde gerçekleştirilmesini ve etiğin yapay zekâ mühendisliğinin doğal bir parçası hâline getirilmesi gerektiğini savunarak önermektedir. Makalede yapay zekâ teknolojisi üzerine yürütülen çalışmaların genellikle kapitalist üretim ilişkileri ve uluslararası şirketlerin kâr politikaları doğrultusunda şekillendiği olgusuna yeterince değinilmemiştir. Birincioglu'nun kaleme aldığı yazıda ise posthümanist perspektiften yapay zekâ teknolojisinin beyaz perdeye yansımaları incelenmiştir ve yazısında geleneksel anlatım kodlarının teknofobiyi ve ötekileştirmeyi yeniden nasıl inşa ettiğini konu almıştır. Ötekinin teknolojik olarak inşasını efendi-köle ilişkisi bağlamında da inceleyen yazar, siborgların teknofobik bir anlatım dili ile sinemada ataerkil ve eril bir kodlama ile ötekileştirdiği sonucuna ulaşmıştır. Uzun' da bu perspektiften yola çıkarak toplumsal cinsiyet olgusunu teknoloji üzerinden irdelediği yazısında yapay zekâ teknolojilerinden kalıplaşmış cinsiyet kalıplarını bir anda değiştirmesini, ötekileştirmeye son vermesini ve var olan hegemonik yapının dışında işlemlerini beklemenin ütopyik bir düş olacağını belirtmiştir. Mühendisliğin çoğunlukla beyaz, orta sınıf erkekler tarafından geliştirildiğini vurgulayan Uzun, bu sebeple teknolojik buluşların kendini imtiyazlı olarak görerek bahsi geçen sınıfın kalıp yargıları ile tasarlandığını savunmaktadır.

Dünya Ekonomi Forumunun yaptığı araştırmaya göre yapay zekâ teknolojisine sahip robotlar 45 yıl içinde insanlar ile aynı kabiliyetlere sahip olabileceklerdir. Öngörülere göre yapay zekâya sahip robotlar 2024 yılında çeviri yapabilecek, 2026 yılında makale yazabilecek, 2049 yılında gazetecilik ve 2053 yılında cerrah-

lık yapabileceklerdir (MacDonald, 2017). Bu çerçevede Noam Lemelshtrich Latar “Sosyal Fizik Çağında Robot Gazetecilik- İnsan Gazeteciliğinin Sonu mu?” ve Nihal Kocabay Şener “Yapay Zekânın Habercilikte Kullanımı: Olanaklar ve Sakıncalar” adlı yazıları ile yapay zekâ teknolojilerinin habercilik alanında yaptığı yapacağı değişim ve dönüşümleri incelemiştir. Latar, algoritmaların veri analizinde ve haber metni yazımında aktif olarak kullanılmasının sektörde yarattığı olumlu ve olumsuz yönlerinden bahsetmektedir. Latar’a göre bu durum geleneksel gazeteciler için güçlü bir rekabet ortamı oluşturacaktır. İş gücü maliyetlerinde önemli bir tasarrufun sağlanacağını savunan Latar ayrıca robot gazetecilerin asla haber kaçırmayacağını ve nesnel bir şekilde programlanan algoritmaların önyargısız bir şekilde insan gazetecilerden daha başarılı olacağını belirtmiştir. Yapay zekânın gazetecilik alanıyla olan ilişkisi hem olumlu hem de olumsuz yönleri ile değerlendiren bir diğer yazar Şener ise olumsuz gelişmeler nedeniyle bu teknolojiyi bir kenara itmenin gerçekçi olmayacağını savunarak yaşanabilecek olumsuzluklara nasıl çare bulunabileceğinin tartışılması gerektiğini söylemektedir. Şener, bu teknolojinin olumlu yanlarını ise veri toplama ve veri analizinde algoritmaların araştırmacı gazetecilere yardım ederek özel haberciliğin ilerlemesi için insan gazetecilere daha fazla zaman kalacağı şeklinde belirtmektedir.

Yapay zekâ teknolojisinin habercilik alanına olası etkilerini genel anlamda optimistik bir perspektiften irdeleyen bu iki yazıdan sonra Gülay Öztürk “Dijital Reklamın Yapay Zekâlı Yeni Hâli: Akıllı Reklamcılık” yazısı ile medya sektörünün diğer önemli bir dalı olan reklam alanında yaşanan gelişmeleri konu almıştır. Öztürk’e göre yapay zekâ teknolojisinde yaşanan bu olağanüstü gelişmeler reklamcılık alanında da birçok değişime sebebiyet vermiş ve bu alanın birçok aşamasında aktif olarak kullanılabilir hâle gelmiştir. Öztürk yazısında dijital reklamcılığın üçüncü evresi olarak değerlendirilen akıllı reklamlar üzerinde yoğunlaşmıştır ve yapay zekâ teknolojisinin gelecekte daha aktif bir şekilde reklamcılık alanında kullanılacağından bahsetmiştir. Fakat içinde insan ve insana dair bir duygu barındıran her işte olduğu gibi reklam sektörünün de tamamen yapay zekânın kontrolüne girmeyeceğini özellikle belirtmektedir. Yapay zekânın tüketim toplumuyla ilişkisini irdeleyen Belkis Uslusoy ise “Yapay Zekâ ve Tüketim Kültürünün Dönüşümü: Yapay Zekâ Özellikli Hizmetler ve Tüketici Deneyimi” adlı çalışmasında hipermodern tüketim kültürü açısından tüketicilerle buluşan yapay zekâ destekli hizmetleri incelemektedir.

Yapay zekâ ve sinema alanındaki değişim ve dönüşümler Ferhat Zengin’in “Akıllı Makineler Öncesi Endüstriyel Makinelerin İnsanlaştırılması: 1895- 1950 Yılları Sinema Sanatında Robot Tasvirler” adlı çalışmasında ve Erdem Yedekçi’nin “Endüstriyel Üretim İlişkileri Bağlamında Yapay Zekâ ve Sinema: Benjamin Örneği”

adlı çalışmasında incelenmiştir. Eleştirel perspektiften yazılan bu iki çalışmada 7. sanat olarak adlandırılan sinemanın tarihsel süreç içerisinde teknoloji ile olan ilişkisi incelenmiştir. 21. yüzyıl dijital toplumu, sanayi devriminin ve bu devrimin getirdiği mekanikleşme başta olmak üzere çeşitli yeniliklerin mirası üzerine kurulmuştur. Yakın bir tarihte ise mekanikleşmenin yerini yapay zekâ endeksli otomasyon ve robotik teknolojinin alması beklenmektedir. Bu süreçte “robot” kavramı ve bu kavramın etkileri hem kültürel hem de ekonomik olarak detaylı bir şekilde tekrardan tartışılmaya başlanmıştır (Ford, 2018). Bu perspektiften yola çıkarak Zengin, teknoloji çatısı altında beyaz perdeye yansıyan robot tasvirlerini incelerken Yedekci, algoritmaların bir filmin üretim aşamasında başka bir deyişle işin mutfağında nasıl rol aldığını yazısına konu almıştır. Sinema sanatının altyapısını oluşturan teknolojinin yapay zekâ odaklı değişimi bu sanatın dinamiklerini de değiştirmiştir, değiştirmektedir. Yedekci de eleştirel ekonomi-politik düşünce yapısı çerçevesinde yazmış olduğu yazısında Benjamin adlı yapay zekâyâ sahip algoritmanın senaryosunu yazdığı “Sunsspring” ve “It’s No Game” adlı bu iki filmi incelemiş ve ardından yapay zekânın sanat alanına -özellikle içerik üretim sürecine- olası etkisini incelemiş ve bahsi geçen sektör üzerindeki ileriye dönük olumsuz sonuçlardan bahsetmiştir. Lev Manovich’in “Yapay Zekâ Sanatının Tanımı: Üç Öneri” ve Marian Mazzone ve Ahmed Elgammal’ın “Sanat, Yaratıcılık ve Yapay Zekânın Potansiyeli” adlı çalışmaları da yapay zekâ teknolojisinin özellikle sanat ve kültür alanlarına olası etkileri üzerine yazılmış kitapta yer alan diğer çalışmalardandır. Manovich, yapay zekânın sanat alanında vermiş olduğu eserlere üç farklı perspektiften yaklaşarak tanımlama yapmıştır. Marian Mazzone ve Ahmed Elgammal sanat ve sanat tarihi açısından yapay zekâ teknolojisi etrafında gelişen makine yaratıcılığını ve bu yaratıcılığa karşı duyulan endişeleri makalelerine konu almışlar ve bu endişenin fotoğraf makinesinin sanat alanına girdiğinde duyulan endişeye benzer olduğundan bahsetmişlerdir. Son olarak Ahmet Güçlü ve Abdurrahman Cankurtaran’ın “Dijital Sömürünün Araçları: Yapay Zekâ ve Büyük Veri” adlı yazısında teknolojik aletlerin mülkiyet sahipliğine ve genellikle uluslararası şirketler tarafından geliştirilen yapay zekâ teknolojisinin dijital kolonyalizm bağlamında birer sömürü aracı olarak nasıl kullanıldığı incelenmiştir.

“Kitle iletişim alanındaki çalışmalarda belki de baştan beri en belirleyici olan öge araç, yani teknoloji olmuştur” (Güngör, 2013, s. 168). Radyo, televizyon, gazete, reklam gibi yazılı, sesli ve görsel kitle iletişim araçlarının hemen hemen hepsi teknolojik bir gelişmenin sonucu olarak hayatımıza girmiştir ve bu araçların altyapısını teknoloji oluşturmaktadır. Teknolojiden bağımsız olarak medya kavramından bahsetmek veya bu kavram üzerine çalışmak neredeyse imkânsızdır. “Araç,

mesajın kendisidir.” ünlü sözıyla medya çalışmalarında önemli bir yeri olan Marshall McLuhan, “içerikten bağımsız olarak iletişim araçlarının biçiminin önemini ön plana çıkararak” düşünürlerdendir (Kang, 2015, s. 200). “Yapay zekâ ve Medya” editörlü kitap çalışmasında yer alan yazılarda genellikle yapay zekâ teknolojisini içerikten bağımsız olarak ele almış ve teknolojik medyanın yapay zekâ sistemleri çerçevesince geçirdiği/geçireceği değişimle odaklanmıştır.

Ferhat Zengin ve Bahadır Kapır editörlüğünde 15 akademik makaleden oluşan bu kitap, medya ve teknoloji ilişkisinin birbirinden bağımsız olamayacağı düşüncesinden yola çıkılarak hazırlanmış bir eser olarak adlandırılabilir. Çalışmanın alanında ilk olması yapay zekâ ve medya alanında akademik literatüre önemli bir katkı sağladığı söylenebilir.

Kaynakça

- Birincioğlu, Y. D. (2021). Wetware Siborg Filmlerinde Posthümanist Kodlama: Ötekileştirme. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 129-158). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Dastin , J. (2018, Ekim 11). Amazon scraps secret AI recruiting tool that showed bias against women. Ağustos 11, 2021 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/article/us-amazon-com-jobs-automation-insight-idUSKCN1MK08G> adresinden alındı
- Epps-Darling, A. (2020, Kasım 24). How the Racism Baked Into Technology Hurts Teens. Ağustos 10, 2021 tarihinde The Atlantic: <https://www.theatlantic.com/family/archive/2020/10/algorithmic-bias-especially-dangerous-teens/616793/> adresinden alındı
- Erdem, M. N. (2021). Sapiens'ten Technologicus'a Bilişsel ve Kültürel Olanın Evrimi: Yapay Zekâ ve Dijital Kültür. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 15-58). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Ford, M. (2018). Robotların Yükselişi. (C. Duran, Çev.) İstanbul: Kronik Kitap.
- Güçlü, A., & Cankurtaran, A. (2021). Dijital Sömürünün Araçları: Yapay Zekâ ve Büyük Veri. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 437-466). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Güngör, N. (2013). İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal.
- Kapır, B. (2021). Yapay Zekâ Eksenli Algoritmik Toplum. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 59-102). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Latar, N. L. (2021). Sosyal Fizik Çağında Robot Gazeteci – İnsan Gazeteciliğinin Sonu mu? F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 193-216). İstanbul: Doruk Yayınları.

- Manovich, L. (2021). Yapay Zekâ Sanatının Tanımı: Üç Öneri1. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 301-310). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Mazzone, M., & Elgammal, A. (2021). Sanat, Yaratıcılık Ve Yapay Zekânın Potansiyeli. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 311-328). İstanbul: Doruk Yayınları.
- McLuhan, M. (2019). *Yaradığımız Medya:Medyanın Etkileri Üzerine Bir Keşif Yolculuğu*. (Ü. Oskay, Çev.) İstanbul: Nora.
- Ökmen, Y. E. (2021). Yapay Zekâyla Anlatıların Geleceği: "charisma.ai" Örneği. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 407-436). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Öztürk, G. (2021). Dijital Reklamın Yapay Zekâlı Yeni Hali: Akıllı Reklamcılık. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 245-268). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Şahin, Z. B. (2021). Yapay Zekâ Uygulamalarının Etik Bağlamında Değerlendirilmesi. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 103-128). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Şener, N. K. (2021). Yapay Zekânın Habercilikte Kullanımı: Olanaklar ve Sakıncalar. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 217-244). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Ulusoy, B. (2021). Yapay Zekâ ve Tüketim Kültürünün Dönüşümü: Yapay Zekâ Özellikli Hizmetler ve Tüketici Deneyimi. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 269-300). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Yedekci, E. (2021). Endüstriyel Üretim İlişkileri Bağlamında Yapay Zekâ Ve Sinema: Benjamin Örneği. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 381-406). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Yedekci, E. U. (2021). Yapay Zekâ Teknolojilerine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakmak. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 159-192). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Zengin, F. (2021). Akıllı Makineler Öncesi Endüstriyel Makinelerin İnsanlaştırılması: 1895-1950'li Yıllar Sinema Sanatında Robot Tasvirleri. F. Zengin, & B. Kapır (Dü) içinde, *Yapay Zekâ ve Medya* (s. 329-380). İstanbul: Doruk Yayınları.